

Háború után Béke

5 béketerv az orosz-ukrán háború lezárására

Háttér: háborúpártolás és békekeresés Európában

Február 24-én nem csupán egy helyi fegyveres konfliktus bontakozott ki Oroszország és Ukrajna között, de új időszámítás kezdődött Európa történetében is. Az Európai Unió keletkezése és eddigi története szorosan összefüggött a béke és a stabilitás értékeivel, hiszen a gazdasági együttműködés létrehozása éppen ezek garanciáját jelentette. 2012-ben ennek elismeréseként kapta meg az EU a Nobel-békedíjat, miután a szervezet és annak elődei hat évtizeden keresztül járultak hozzá a béke ügyének előmozdításához, amelynek köszönhetően Európa „a háború kontinenséből a béke kontinensévé” vált. Mára azonban az Európai Unió a béke letéteményeséből a háború egyik legnagyobb finanszírozójává lépett elő. Vízválasztó pillanatnak számított, amikor Ausztria és Magyarország kivételével a tagállamok is saját fegyvertárukból kezdték el felfegyverezni Ukrajnát, az Európai Unió pedig történelme során először kezdett el fegyvereket vásárolni egy megtámadott ország számára.¹

A háborúpárti hangok felerősödtek az elmúlt kilenc hónapban. Ennek egy hangos csoportját jelentik azok a brüsszelita politikusok, akik az Oroszországgal szembeni gazdasági hadviselés legnagyobb pártfogói. Ennek a csoportnak egyik fő szószólója Guy Verhofstadt liberális európai parlamenti képviselő, aki minden, Európa biztonságára veszélyes eszközt támogat: „Fegyverek, kiképzés, szankciók, energia...”² A gazdasági háborúra buzdító belga képviselő szerint az sem túl nagy ár, ha „szervenni fogunk az orosz olaj és gáz betiltása miatt... túléljük.”³

Jellemző, hogy névleg az emberi jogok támogatására létrehozott szervezetek is amellet érvelnek, hogy a háborúban való segédkezés jelenti a valódi erkölcsi kötelességet. A Soros-alapítvány egyik lobbistája szerint például a kompromisszumkeresés és a gyors béketárgyalás hiba lenne, szerinte a háborút mindenképpen az ellenség legyőzéséig kell folytatni. Szerinte nem a háború folytatása, hanem a kompromisszumkötés jelenti a legnagyobb veszélyt, mondván: „sajnos a békéhez vezető leggyorsabb út és a civilek védelme nem mindig jár kéz a kézben.”⁴ A háborúpárti narratíva szerint a pacifizmus nem csupán nem célszerű, de annak képviselőit – a legrosszabb időkre emlékeztető módon – szélsőségesnek és populistának bélyegzik meg, a békét szorgalmazó elképzeléseket oroszpartisággal, defetizmussal és nemzeti egoizmussal vádolják, a háborút ellenző hangokat pedig mint „mérgező pacifizmust” mutatják be.⁵

Bár a nyugati világ egy hangos része a háború további finanszírozása mellett érvel vagy a békepárti nézőpontokat démonizálja, a világ józanabbik fele a fegyveres harcok mielőbbi beszüntetésén, s a biztonság stabilizálásán töri a fejét. Az amerikai félidős választások

időszakában érezhető változás történt. Kiszivárgott például a demokrata képviselők békét sürgető levele⁶, Joe Biden és Volodimir Zelenszkij vitájáról tudósítottak az amerikai nyilvánosságban⁷, múlt héten pedig az amerikai elnök egyenesen a Putyinnal való tárgyalás lehetőségét vetette fel.⁸ Ez a fordulat is jól mutatja, hogy a béketárgyalások nem jelentenek automatikusan a jelenlegi helyzet elfogadását. Szerencsére nemcsak reményekkel, de a békés rendezés hasznos példáival is rendelkezünk, amelyek tanulságul szolgálhatnak számunkra. Christopher Clark történész, párhuzamot állítva a kolumbiai polgárháború és az orosz-ukrán háború között, cáfolta⁹ a háborús propagandát: a tárgyalások mindig időszerűek, amelyeket nemcsak akkor kell megkezdeni, amikor a harci cselekmények véget érnek, azoknak párhuzamosan kell zajlaniuk. Ráadásul tárgyalni akkor is kell egymással, ha a felek nem bíznak egymásban, márpedig hadviselő feleknél mindig ez a helyzet. Természetesen a béketárgyalások önmagában még nem jelentenek megoldást, de lehetővé teszik, hogy az áldozatok minimalizálása mellett a valódi és egyben a legnehezebb kérdésekkel foglalkozzunk.

A hadviselő feleket például mindenki ismeri, de nem egyértelmű, hogy a békéről érdemben kik tárgyalhatnának. Zelenszkij korábban rendeletbe foglalta, hogy Ukrajna nem tárgyalhat a békéről, amíg Vlagyimir Putyin az orosz elnök. Ráadásul valódi tárgyalópozícióval az Amerikai Egyesült Államok és Oroszország rendelkeznek, akik hivatalosan nem hadviselő felek, de ők a háború legnagyobb finanszírozói. Kérdéses az is, hogy kik lehetnek a lehetséges közvetítő felek a tárgyalások során, mely feladatra már sokan felajánlották szolgálataikat, többek között Ferenc pápa, Erdogan török elnök, Izrael, India vagy éppen Magyarország.

A legnagyobb kérdés talán mégis az, hogy az esetleges tárgyalásokon milyen kompromisszumokat lennének hajlandóak elfogadni. Hajlandó lenne-e lemondani Ukrajna területeinek egy részéről, s lehet-e egyáltalán visszaút, miután Oroszország – saját maga által felügyelt – népszavazás útján csatolt el területeket. Van-e még esélye Ukrajnának a NATO-csatlakozásra, amely a háború kirobbanásának egyik fő indoka volt, de ez jelenthetné egyben a garanciát is arra, hogy az agresszió ne ismétlődhessen meg még egyszer. Lehet-e egyúttal orvosolni az ukrajnai nemzeti kisebbségek nyelvi jogait ért sérelmet. Kérdés az is, hogy a háború okozta pusztítást kinek a kötelessége helyreállítani, kötelezhető-e kártérítésre Oroszország, lesznek-e felelősségre vonások.

Fontos, hogy ne csak a háborúpárti hangok hallassák magukat, de azok az elképzelések is megmutatkozzanak, amelyek a háborút szeretnék lezárni. A Nézőpont Intézet öt olyan, konkrét feltételeket tartalmazó béketervet mutat be, amelyek más-más választ adnak a béketeremtés fentebbi, nehéz kérdéseire.

1. A béketeremtés előképe: minszki egyezmények

Az ukrajnai konfliktus nem 2022-ben kezdődött, s nem is volt mindig reménytelen, hogy tárgyalás útján rendezzék. 2014-ben és 2015-ben két minszki egyezmény is született annak érdekében, hogy az ukrajnai Donbász régióban zajló háborút lezárják. Az akkori helyzet némely részletében hasonló volt a mostanihoz, hiszen például akkor sem volt egyetértés abban, hogy kik az érintett felek. Ukrajna a szakadárokat támogató Oroszországot tekintette tárgyalópartnernek, miközben az tagadta érintettségét. Ugyanúgy harcoltak akkor is zsoldosok a donbászi fronton, s akkor is központi szerepet játszott a nemzetiségi autonómia kérdése.

A konfliktus rendezését kezdetben Németország és Franciaország közvetítésével, az Amerikai Egyesült Államok aktív beavatkozása nélkül oldották meg. A 2014. szeptember 5-én elfogadott első minszki egyezményben az eskaláció visszafordítására helyezték a hangsúlyt, s központi eleme volt az azonnali tűzszünet végrehajtása. Rendkívüli diplomáciai teljesítmény volt, hogy a megállapodást aláírták a Donyeck-i Népköztársaság és a Luganszki Népköztársaság vezetői is.

Bár az első egyezmény végleges garanciát nem nyújtott a béke fenntartására, a 2015. február 12-én elfogadott második, az elsőnél részletesebb minszki egyezmény¹⁰ életbe lépése már hatékonyabbnak bizonyult, amely ismét azonnali fegyverszünetet hirdetett Donyeck és Luhanszk megyében. Előírta a nehéz fegyverek kivonását mindkét oldalon egyenlő távolságokban, létrehozva ezáltal egy 50-140 kilométer széles biztonsági zónát annak függvényében, hogy mekkora kaliberű lövegekről volt szó. Amnesztiát biztosítottak a donyecki és luhanszki régiók egyes területein történt eseményekkel kapcsolatos személyek vádemelését és megbüntetését tiltó törvények megalkotásával. Biztosították ezen felül az összes túszt és jogellenesen fogva tartott személy szabadon bocsátását és kicserélését, amelyet a visszavonulást követő 5. napon kellett befejezni. A lefegyverzés részét jelentette a megállapodás szerint, hogy ki kellett vonni minden külföldi fegyveres alakulatot, katonai felszerelést és zsoldost Ukrajna területéről az EBESZ megfigyelése alatt. Kísérlet történt Donyeck és Luhanszk megye egyes területeinek különleges státuszáról való jogszabályalkotásra, s bizonyos fokú önkormányzatiságot is biztosítottak.

Bár a harcok nem értek véget teljesen, a megállapodás aláírását követően alábbhagytak a súlyos összecsapások. Egy Minszk 3 megállapodásnak az orosz és ukrán ígérek számonkérhetőségét kellene megteremteni, azonban a korábbi megállapodásokban közvetítőként fellépő Európai Uniónak kérdéses, hogy mennyi ereje és tekintélye maradt a békét garantáló szerepre.

2. Ukrán béke: „igazságos béke” feltételekkel

A hivatalos ukrán béketervek érthető módon háborús narratívában jelennek meg, ugyanakkor az utóbbi időben a korábbiaknál valamivel nagyobb hajlandóság mutatkozott a kommunikációban a tárgyalások irányába. Volodimir Zelenszkij elnök gyakran ismételt békefeltételei korábban kizárták az Oroszországgal való egyezkedés lehetőségét: rendeletbe foglalta, hogy Ukrajna nem tárgyal Oroszországgal, amíg Vlagyimir Putyin az elnök, amivel elzárkóztak a kapcsolatfelvételtől. November eleji beszédében¹¹ azonban már a tárgyalások feltételeiről beszélt, amelyek között szerepelt a területi egység visszaállítása, az ENSZ-egyezmény tiszteletben tartása, a háború pusztításainak helyreállítása, a háborús bűnösök megbüntetése, valamint garanciákat kért, hogy az agresszió nem történhet meg újra. A tárgyalások feltételei között azonban már nem szerepelt Putyin személye, amely egyes források szerint amerikai ráhatás eredménye annak érdekében, hogy Ukrajna mutasson hajlandóságot a háború békés eszközökkel való befejezésére.¹² Más értesülések szerint az orosz haderő Herszomból való kivonulása sem csupán katonai szükségszerűség volt, hanem egyúttal Oroszország részéről is közeledésként értékelhető egy ideiglenes tüszünet reményében.¹³

Ez a fejlemény nem azt jelenti, hogy a konfliktust egészében rendező békeszerződést fog kötni a két ország, de elvi lehetőséget nyit az előtt, hogy egyáltalán fegyverszünetet kössenek az esetleges tárgyalások idejére. Zelenszkij feltételei azonban problematikus kérdéseket érintenek. A területi integritásról szóló egyezség ellen szól, hogy Oroszország 2014 óta 5 megyét csatolt magához, amelyet kétséges, hogy készek még tárgyalási alapnak venni. Az ENSZ-egyezmény tiszteletben tartása kapcsán érdekesség, hogy Oroszország képes a Biztonsági Tanácsban megvétózni a vele szemben hozott döntéseket. Ennek köszönhetően az ENSZ nem tudta elfogadni azt a határozatot, amely elítélte volna februárban az Ukrajna elleni támadást, vagy amely ősszel elítélte volna a négy ukrainai megyében tartott népszavazást, s egyúttal felszólított volna minden országot, hogy ne ismerje el Oroszország területszerzéseit. Kétséges az is, hogy Oroszország elismerne bármilyen háborús bűncselekményt, vagy hogy Ukrajna elfogadná az általános amnesztiát. A garanciák terén pedig szintén kérdés, hogy Oroszország elfogadná-e egyéb kedvező feltételekért cserébe Ukrajna NATO-csatlakozását. Mindenesetre egy „igazságos béke”, amelyet a magyar államfő is sürget, mindkét fél részéről jelentős engedményekkel képzelhető csak el. Ráadásul mindezeket megelőzi az a kérdés, hogy hogyan lehet a harcmezőről a tárgyalóasztalhoz irányítani a szembenálló feleket, mondván „inkább száz óra sikertelen tárgyalás, mint egy puskalövés.”¹⁴

3. Béke alkotmányos megoldással: „svájci kantonmodell”

Gerhard Schröder korábbi német kancellár augusztusban személyesen találkozott Vlagyimir Putyinnal Moszkvában, ahol a béke lehetőségeiről tárgyalt. Az egykori kormányfőt erős kritikák érték az orosz elnökkel való jó kapcsolatáért a német háborúpárti nyilvánosságban annak ellenére, hogy már a harcok első napján elítélte az Ukrajna elleni támadást.¹⁵ Sőt a német szociáldemokraták egy csoportja ki akarta zárni az exkancellárt saját pártjából¹⁶, majd a nyomásgyakorlásra mondott le az orosz Rosznyeft olajvállalat éléről. Az orosz elnökkel való kapcsolatát igyekezett ez idő alatt közvetítésre felhasználni, mivel kevés kommunikációs csatorna maradt Oroszország és a Nyugat között a mostani konfliktusban.

Az általa felvetett béketerv alap gondolata, hogy békediktátum helyett kompromisszumra lenne szükség a Donbász régióval kapcsolatban. Ennek alapja egyrészt a „svájci kantoni modell”¹⁷ lehetne, amely feltehetőleg alkotmánymódosítást, a vitatott térség számára pedig félautonómiát jelentene. Bár a terv lényegét pontosan nem fejtette ki, a svájci modell az ún. konszociális demokrácia térségi és etnikai elvein nyugszik, amely alkalmas lehetne a különböző etnikumok ellentétekkel terhelt kapcsolatát a békés együttélés irányába terelni. A kormány tagjait például a politikai pártok delegáltjai adnák, amelyek közül rotációs alapon egy évre választanák a reprezentatív funkciót ellátó elnököt. A félautonóm tartományok (kantonok) az alkotmányban rögzített szövetségi hatáskörökön kívül eső területeken – például az oktatás megszervezésében vagy a kultúra ápolásában – gyakorolhatnák részleges szuverenitásukat. A svájci törvényhozás mintájára az egykamarás parlamentet kétkamarás parlament válthatná fel, amelynek egyikébe az „ukrán kantonok” lakosai népszerűgarányosan, a másikba pedig az egyenlőség jegyében azonos létszámban küldhetnének képviselőket. A szövetségi és a tartományi szint közötti konfliktusokat tárgyalások útján lennének kötelesek megoldani.

Ezen béketerv kivitelezésének esélyét jelentősen csökkentette, hogy Oroszország, az általa felügyelt népszavazással megerősítve, magához csatolta Herszon, Zaporizzsja, Donyeck és Luhanszk megyét. Schröder béketervében külön kezelte a Krím kérdését, az egykori kancellár abszurdnak tartotta az ukrán elnök azon elképzelését, miszerint katonailag vissza lehetne foglalni. Ezzel együtt Ukrajna nemzetközi szövetségi státuszára is tett javaslatot, miszerint a – Svájcra szintén jellemző – „fegyveres semlegesség” a NATO-tagság alternatívájaként szolgálhatna. Bár jelen állás szerint a svájci modell mindkét háborús félnek lemondással járna a mostani követeléseikhez képest, a szövetségi rendszer valamilyen szintű bevezetésével Oroszország a háború előtti, Ukrajna pedig a mostani status quo-hoz képest járna jobban.

4. A háború előtti status quo rögzítése: a Krím feladása

Az ukrán érdekek nem teljesen azonosak a nyugati partnereik érdekeivel, ezért Ukrajna nyugati támogatóinak szüksége lenne egy vízióra azzal kapcsolatban is, hogy hogyan érhet véget a háború, amelyben már eddig is komoly költségrészt vállaltak. A nemzetközi biztonságpolitikai kérdéseket rendszeresen elemző Emma Ashford szerint a béke érdekében csak a tartós, de nem a maximális célokat kellene szem előtt tartani, azaz csak a legfontosabbakat: Ukrajna szuverenitását és lakossága védelmét.¹⁸

Nemcsak a stratégiai, de a gyakorlati célokat is annak fényében kell szűkíteni, hogy azok ne az eszkalációt, hanem a fenntartható békét szolgálják. A szakértő szerint abból kellene kiindulni, hogy az orosz vezetés milyen javaslatot lenne hajlandó egyáltalán elfogadni. Mivel teljes vereséggel felérő ajánlatot semmiképpen sem fogadhat el, olyan alkut kell kötni, amely az orosz nyilvánosságban is vállalható. Ezen koncepció alapján nem vihető végig például a 2014 előtti ukrán területek teljes újraegyesítése, hiszen Oroszország ebben az esetben rosszabb helyzetbe kerülne, mint a háború kirobbantása előtt. A Krím-félszigetről való lemondás ezért nagyban növelné egy tartós megállapodás esélyét. A szerző emellett is érvel, hogy egy területileg és etnikailag egységesebb Ukrajna, amely lemond a Krímről és Donbász egy részéről, sokkal stabilabb és védhetőbb lehetne a jövőben.

Ehhez hasonló elképzelés más helyeken is megfogalmazódott. Az egyik legismertebb Elon Musk Twitter-bejegyzése¹⁹, ahol az ukrán-orosz béke megvalósításához négy pontot tett közzé. Többek között új választásokat kellene kiírni az elfoglalt régiókban az ENSZ-felügyeletével, amelynek eredményeit Oroszország is figyelembe veszi. Szerinte el kellene fogadni, hogy a Krím-félsziget Oroszország része, amelynek biztosítani kell a vízellátását. Végül, Ukrajnának semlegesnek kellene maradnia.

Henry Kissinger egykori amerikai külügyminiszter már májusban jelezte, hogy Ukrajnának területekről kellene lemondania a béke eléréséhez.²⁰ Akkor úgy látta, hogy a február 24-i állapotokhoz kellene visszatérni, vagyis el kellene fogadni a Krím-félsziget és a donyecki szakadár régió orosz fennhatóság alá kerülését. Davosban úgy fogalmazott, hogy reméli, „az ukránok hősiessége mellé bölcsesség is társul.” Augusztusban szintén olyan rendezést jósolt, amelyben Oroszország megőrzi azokat az előnyeiket, amelyeket 2014-ben a Krím és a Donbász régió egy részének elfoglalásával szerzett, de a történéseket követően Ukrajnát, így vagy úgy, NATO-tagként kell kezelni, mely már egy vegyesebb béketerv irányába mutat.²¹

5. Béke fájó lemondásokkal: az arcvesztés elkerülése

Az elhúzódó háború látszólag olyan patthelyzetet teremtett, amelyben nincs már előremutató háborús fejlemény, ezért a szereplőknek előbb-utóbb tárgyalniuk kell egymással. Ebben a kontextusban írt elemzést George Friedman, biztonságpolitikai szakértő, aki már 2008-ban írt a 2020-as évek környékén várható ukrainai konfliktus kockázatáról.²² Meglátása szerint látszólag az attól való félelem teszi lehetetlenné a megállapodást, hogy az érintett felek a vesztes képében tetszeleghetnek. Az ukránok semmilyen területi kérdésben nem engedhetnek, mert az szuverenitásukat érintő kérdés, de az Egyesült Államok nélkül nem tudják folytatni a háborút. Az amerikai vezetés azonban nem látja a háború végét, mivel Oroszország addig tudja nyújtani a háborút, amíg akarja, annak ellenére, hogy megnyerni sem tudja. Az Egyesült Államok szintén nem szállhat ki a háborúból, mert az a gyengeség jele lenne.²³

Az amerikai elemző szerint egy olyan megállapodás jöhet létre, amelyben minden országnak le kellene mondania valamiről úgy, hogy az ne tűnjön vereségnek. Oroszországnak ki kellene vonnia minden katonáját Ukrajnából, amellyel az Egyesült Államok és Ukrajna is elmondhatná, hogy elérte az ukrán állam szuverenitásának védelmét. Ukrajnának viszont le kell mondania az Egyesült Államok katonai támogatásáról, a NATO-nak pedig garantálnia kellene, hogy nem veszi fel Ukrajnát a tagjai közé. Ezzel Oroszország által, a háborút megelőzően megfogalmazott biztonságigényét elégitenék ki. Összességében ez a semlegesség Ausztria 1955-ös modelljére hasonlítana. Friedman szerint az ENSZ keretében, a NATO-tagok adományyaiból létre kellene hozni egy alapot Ukrajna újjáépítésére, amelyben Oroszországnak is részt kellene venni. Ezzel pedig valamelyest szétterítenék a pusztításért történő felelősségvállalás terhét is.

Némiképp Friedman javaslatának fordított változata az a lehetőség, amely nem a február 24-i status quo-t veszi alapul, hanem olyan új helyzetet teremt, amelyben egyszerre ötvözik a szembenálló felek területi és biztonsági igényét. Az elképzelés lényege, hogy Ukrajna elismeri a megszállt területek feletti orosz fennhatóságot, melyért cserében Ukrajna fennmaradó része NATO-taggá válhat.²⁴ Oroszország területi igényei és az ukránok biztonsági garanciái is érvényt szerezhetnének ezzel, ugyanakkor komoly engedményeket kell tenni a másik fél számára. Mind a két országnak olyan stratégiai előnyökkel járna, amely megelőzné, hogy egyoldalúan politikai arcvesztéssel végződjön számukra a háború.

Jegyzetek

- ¹ Ursula von Der Leyen nyilatkozata az ukrajnai orosz invázióra adott válaszlépésekről 2022. február 27-én https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/statement_22_1441
- ² Guy Verhofstadt Ukrajna támogatásáról és a szankciókról (twitter, 2022.09.04.) https://twitter.com/guyverhofstadt/status/156670262233091840?ref_src=twsrc%5Etfw
- ³ Guy Verhofstadt az energiaszankciók európai hatásáról (facebook, 2022.03.09.) <https://www.facebook.com/watch/?v=684670609352512>
- ⁴ Natalie Samarasinghe: Die beste Friedenslösung bleibt ein Sieg der Ukraine. (Handelsblatt, 2022.11.21.) <https://www.handelsblatt.com/meinung/gastbeitraege/gastkommentar-die-beste-friedensloesung-bleibt-ein-sieg-der-ukraine/28818784.html>
- ⁵ Political Capital: Mérgező pacifizmus – békenarratívák az Ukrajna elleni orosz háború kapcsán. (2022.09.06.) <https://pcblog.atlatszo.hu/2022/09/06/mergezo-pacifizmus-bekenarrativak-az-ukrajna-elleni-orosz-haboru-kapcsan/>
- ⁶ Liberals urge Biden to rethink Ukraine strategy (washingtonpost.com, 2022.10.25.) <https://www.washingtonpost.com/politics/2022/10/24/biden-ukraine-liberals/>
- ⁷ Biden lost temper with Zelenskyy in June phone call when Ukrainian leader asked for more aid (nbcnews.com, 2022.10.31.) <https://www.nbcnews.com/politics/national-security/biden-lost-temper-zelenskyy-phone-call-ukraine-aid-rcna54592>
- ⁸ Biden Says He Is Willing to Talk to Putin About Ukraine, With Conditions (nytimes.com, 2022.12.01.) <https://www.nytimes.com/2022/12/01/us/politics/biden-macron-putin-ukraine.html>
- ⁹ Christopher Clark (»Die Schlafwandler«) über den Ukraine-Krieg: »Die Russen haben ein kluges Spiel gespielt« <https://www.spiegel.de/geschichte/christopher-clark-die-schlafwandler-ueber-den-ukrainekrieg-die-russen-haben-ein-kluges-spiel-gespielt-a-5261ec6b-6e4e-41be-bab7-5039d8c6b6a5> (spiegel.de, 2022.12.04.)
- ¹⁰ <https://www.ft.com/content/21b8f98e-b2a5-11e4-b234-00144feab7de>
- ¹¹ Volodimir Zelenskij videóüzenete (Telegram, 2022.11.07.) https://t.me/V_Zelenskiy_official/3911
- ¹² Missy Ryan, John Hudson & Paul Sonne (washingtonpost.com, 2022.11.05.) <https://www.washingtonpost.com/national-security/2022/11/05/ukraine-russia-peace-negotiations/>
- Alexander Ward: Biden admin nudge led Ukraine to drop Putin condition for peace talks (Politico, 2022.11.08.) <https://www.politico.com/news/2022/11/08/biden-admin-nudging-led-ukraine-to-drop-putin-condition-for-peace-talks-00065679>
- ¹³ Andrey Pertsev & Emily Laskin: A 'military necessity' and an 'invitation to negotiate'. What's behind Russia's retreat from Kherson? (meduza.io, 2022.11.09.) <https://meduza.io/en/feature/2022/11/09/a-military-necessity-and-an-invitation-to-negotiate>
- ¹⁴ Orbán Viktor a Cicero pódiumbeszélgetésen 2022.10.11-én
- ¹⁵ Germany's Schroeder Condemns Russian Invasion Of Ukraine (barrons.com, 2022.02.24.) <https://www.barrons.com/news/germany-s-schroeder-condemns-russian-invasion-of-ukraine-01645717507>
- ¹⁶ Germany's SPD calls on Gerhard Schröder to quit party over Russia links (theguardian.com, 2022.04.25.) <https://www.theguardian.com/world/2022/apr/25/germanys-spd-calls-on-gerhard-schroeder-to-resign-over-russia-links>
- ¹⁷ Gerhard Schröder says Russia wants negotiated end to Ukraine war (ft.com, 2022.08.03.) <https://www.ft.com/content/ee5ee70c-7b68-4a3f-99f6-27b841762487>
- ¹⁸ Emma Ashford: The Ukraine War Will End With Negotiations. Now Is Not the Time for Talks, but America Must Lay the Groundwork. (foreignaffairs.com, 2022.10.31.) <https://www.foreignaffairs.com/ukraine/ukraine-war-will-end-negotiations>
- ¹⁹ Elon Musk Twitter-bejegyzése (Twitter, 2022.10.03.) <https://twitter.com/elonmusk/status/157696255031296000>
- ²⁰ Henry Kissinger a davosi Világ gazdasági Fórumon (2022.05.24.) https://www.youtube.com/watch?v=kfzK_bPPax4
- ²¹ Henry Kissinger Is Worried About 'Disequilibrium' (wsj.com, 2022.08.12.) <https://www.wsj.com/articles/henry-kissinger-is-worried-about-disequilibrium-11660325251>
- ²² George Friedman: The Next 100 Years: A Forecast for the 21st Century (2010).
- ²³ George Friedman: Negotiations (2022.11.07.) <https://geopoliticalfutures.com/pdfs/negotiations-geopoliticalfutures-com.pdf>
- ²⁴ Duray Miklós: Európa hatalmi-területi feldarabolásai a feudalizmustól napjainkig (2022. május, Bécsi Napló, XLIII. Évfolyam, 3. szám) <https://felvidek.ma/wp-content/uploads/2022/06/Orosz-Ukran-haboru-Becsi-Naplo-2022-majus-DM.pdf>